

THE SIGNIFICANCE OF IRONY IN THE NOVEL 'SOME PEASANTS' BY DINU SARARU

Maria Holhoş, Andra Gabriela Holhoş
Liceul cu program sportiv, Alba Iulia

Abstract: Belonging to the literature about traditional village, the novel "Some Peasants" by Dinu Sararu deals with atopic typical of postwar rural environment, namely, forced collectivism done with the brutal involvement of political security services. The writer manages to give the events a symbolic meaning, proving himself to be a subtle and refined observer of the village, understanding with the same subtlety the significance of the peasants' phrases. Although the approached topic is extremely serious, the writer inserts comical aspects, the main tendency being that of irony. In this novel, irony frequently points out the discrepancy between reality and the ideal, sometimes it generates contrasts and in some cases it proves to be the mark of the author's subjectivity. As far as the construction technique is concerned, irony stays within the limits of the two coordinates: the mechanism involved in the construction of the global meaning of the work or the stylistic mechanism.

The characters of this novel as far as irony is concerned, fall under a relationship of solidarity, connected by common feelings and awareness, a mark of shared laughter, complicity being involved, or a relationship of rivalry, in this case irony is excluded, ridiculing certain members of a group, a criterion specific to challenging. Irony is associated in this novel with other forms of the comic, thus getting the scornful laughter or the small thankful smile, proving the fact that irony can be multi-directional or sarcastic.

Keywords: comical aspects, irony, subjectivity, stylistic mechanism, limits.

Romanul *Niște țărani* (1974), semnat de Dinu Săraru, se înscrie în literatura despre satul românesc, abordând tema colectivizării. Satul oltenesc, înscris în coordonate spațiale prin denumirile Cornul Caprei, Sacoț, Stoicești, Gurgru, Munții Recei, malul râului Cerna, este însuflețit prin portretul țăranilor cunoscuți de autor în Slătioara în anii copilăriei. Evenimentele istorice postbelice declanșează pentru mulți săteni o situație limită. Personajele romanului primesc valori simbolice pentru psihologia țărănească, remarcându-se prin dorința de statornicie, dar și prin circumspecție. Acest univers al satului frământat de schimbările profunde a fost anticipat prin povestirea *Silvica*, publicată în „Gazeta literară” în 1961.

Înscris în ciclul literatura despre satul tradițional, romanul abordează o tematică specifică mediului rural postbelic, colectivizarea forțată, cu implicarea brutală a Securității. Scriitorul reușește să dea evenimentelor un sens simbolic, dovedindu-se un fin observator al satului, marcat de un spirit polemic, pătrunzând cu subtilitate semnificațiile expresiilor țărănești. Deși problematica abordată este prin excelență gravă, autorul înserează aspecte comice, tendința dominantă fiind cea a ironiei. În acest roman ironia marchează frecvent discrepanța dintre realitate și idealitate, alteori devine generator de contrast și în câteva situații se dovedește marcă a subiectivității auctoriale. Din punct de vedere al tehnicii de construcție, ironia se menține în

limitele celor două coordonate: mecanism implicat în construirea sensului global al operei sau mecanism stilistic.

Conceptului de ironie este strâns legat de perioada filosofului grec Socrate¹ primind o valoare peiorativă, multe din convingerile filosofului grec, devenind cunoscute prin intermediul scrierilor discipolului său, Platon². Filosoful antic grec Aristotel³ surprinde schimbarea sensului unui cuvânt cu ajutorul ironiei. Cel care definește mai complex ironia este Marcus Fabius Quintilianus, menționând în *Arta oratorică* sensul opus pentru cele afirmate prin intermediul acestui trop, primind astfel în spațiul latin o resemantizare. Despre ironie s-au scris multe studii de specialitate⁴, iar exemplificările din textele literare sunt deseori concentrate în jurul numelor Molière, Miguel de Cervantes, François Rablais, William Shakespeare, Charles Dickens, din literatura universală, iar din literatura română reprezentativi sunt I. L. Caragiale, Ion Creangă, Marin Preda și Marin Sorescu.

Ironia⁵ este valoificată atât în construcția personajelor cât și în accentuarea unor situații comice. În romanul suport nu se poate vorbi de ceea ce numea Emil Cioran în general o „ironie elegantă, inteligentă și fină, născută dintr-un sentiment de superioritate sau orgoliul facil.”⁶ Dominante sunt situațiile în care se poate vorbi „de ironia tragică, de ironia infinit amară, de ironia din disparare.”⁷ Dacă în teatru sau scrierile extrem de concentrate, de tipul „momente și schițe” se poate obține un *comic perfect*, confirmând astfel că: „arta comică înseamnă negarea tranzitorietății momentului și ridicarea acestuia la un nivel inalterabil și definitiv,”⁸ în romane se remarcă o transformare a comicului pe parcursul desfășurării evenimentelor, „încărcându-se cu tot omenescul pe care îl cară viața în curgerea ei.”⁹ Fără a provoca direct râsul, acest roman cuprinde în paginile sale interesante pasaje cu tentă ironică, care pot fi grupate tematic în trei categorii:

a) Ironia avertizează discrepanța dintre realitate și idealitate

¹ *** *Dicționar de estetică generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1972, p. 329: Socrate, (470-399 î.e.n.), filosof grec; *Urmărind realizarea „purității interioare”, adică realizarea unei cunoașteri libere de conveniențe, iluzii și prejudecăți, cât mai conforme lumii pure, transcendente și sacralizate a adevărului*, S.[n.n. Socrate] a îmbinat raționalismul său gnoseologic și etic cu o viziune în care precumpănea spiritul...

² *Idem*, p. 269: Platon, (427-347 î.e.n.), filosof grec, fondatorul idealismului obiectiv în filosofia antică, elev al lui Socrate; *Percepțiile sale estetice sînt răspîndite în dialogurile Fedru, Hippias major, Phaidon, Gorgias, Banchetul, Republica (cartea a III-a)*

³ *Idem*, p. 29: Aristotel (384-322 î.e.n.), elev și oponent al lui Platon, [...] concepțiile sale estetice [n.n. ale lui Aristotel] expuse în tratatul *Despre retorică* și mai cu seamă în *Poetica*, prima sistematizare științifică de teorie filosofică a literaturii...

⁴ Se pot enumera câteva nume reprezentative în cercetarea, definirea, interpretarea *ironiei*: Pierre Fontanier, Henri Morier, Paul Grice, John Searle, Richel Giora, Herbert Clark, Richard Gerrig, H.W. Fowler, Dan Speber, Deidre Wilson, Gregorz Currie, Akira Utsumi, Sam Glucksberg, Roger J. Kreuz, Luigi Anolli, Rita Ciceri, Maria Giaeale Infantino, Joan Lucariello, Gregorz Bryant, Jean Fox Tree ș.a.

⁵ Augustin Scriban, *Dicționarul limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citații, arhaisme, neologisme, provincialisme)*, Ediție anastatică îngrijită și prefațată de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I. O., 2013, p. 661: „(vgr. *eironela*, lat. *ironia*, întrebare naivă făcută cu scop de a-ți bate joc, cum avea obicei să facă filosofu Socrate; ironie). Bătaie de joc, luare în rîs prin vorbe contrare la ceea ce cugeți tu (de ex.: *vulpea zise măgarului: mintosule, de unde vii?*) Fig. Contrast întâmplător care seamănă a bătaie de joc (cum ar fi un mare navigator înecat într-o baltă): *ironie a soartei.*”

⁶ Emil Cioran, *Ironie și autoironie* în Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, București, Editura Humanitas, 2008, p. 105.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Alexandru Paleologu, *Molière, sau comicul absolut* în Alexandru Paleologu, *Simțul practic*, Ediția a II-a, București, Cartea Românească, 2007, p. 35.

⁹ *Ibidem*.

Craina, președintele Comitetului executiv provizoriu din satul Cornu Caprei își face autocritica în munca politică dusă de el, constatînd cu tristețe că nu a reușit să facă ordine, „nici să ridice nivelul politic al țăranilor pînă acolo încît aceștia să nu mai întrebe nimic sau să zică toți: Da!”¹⁰ Progresul politic după înțelegerea lui Craina consta în uniformizarea și anihilarea individualității. Schimbările rapide intervenite în viața sătenilor îi descumpănesc, pierzîndu-și încrederea și în formele arhaice de orientare: „Boncu ăsta nu numai că este chiabur, dar și cocoșii lui mint, cîntă de trei ori înainte de miezul nopții, să crezi că vine dimineața și să pleci nebun pe cîmp...”¹¹

Pătru cel Scurt, aflat pe front în apropierea consăteanului său, Dumitru lui Dincă, epuizat de lupta care părea că nu se mai sfîrșește și revoltat că sunt siliți să lupte uneori împotriva voinței lor, își mărturisește mîhnirea din suflet: „– Dumitre, uite cum stăm noi, cu puștile îndreptate înainte, tot așa putem noi sta cu ele îndreptate îndărăt, cine te-a întrebat pe tine încotro trebuie făcut războiul?”¹² semn că soldații erau puțin informați despre evenimentele de pe front și deseori siliți să-și trăiască propria dramă sub privirile pierdute ale celor din jur, epuizați și ei de greutățile frontului. Același Pătru cel Scurt s-a întors de pe front cu o jumătate de an mai tîrziu, cu chipul lui de om singur, fără părinți și fără familie, motivase întîrzierea întoarcerii sale în satul natal: „– Acum mi s-a terminat mie războiul, voi v-ați grăbit, aveți și la ce, eu mă gîndeam să mai stau nițel și să văd și eu lumea pe îndelete.”¹³ Însurătoarea pentru Pătru cel Scurt devine un moment inevitabil din cauza vremii, „se gîndea că dacă ploile astea s-ar fi oprit își făcea de lucru și scăpa de însurătoare.”¹⁴ Căsnicia întemeiată fără sentimente devenea formală, ironizată cu subtilitate și în cazul lui Pătru cel Scurt și soția lui, plecați în sat mergeau la distanță unul de celălalt și „vorbea fiecare în sinea lui, cum făceau și acasă, cînd stăteau împreună și nu puteau să închege nici unul dintre ei nicio poveste pe care s-o ducă pînă la capăt.”¹⁵ Ideea că orice cuplu trebuie să aibă o anumită intimitate, în situația lui Pătru cel Scurt și tînăra lui soție primește o notă hazlie: „și la ei în casă, cît era de mică, tot se găsea ceva care era a lor și numai al lor, sărăcia...”¹⁶

Ion al lui Ciclop, deși nu a participat pe front, „fiind chior și nițel cam nărod”, a jucat popice în fiecare duminică pe secărică, vînzînd puținul pămînt pe care îl avea, iar la sfîrșitul războiului s-a prezentat la primărie, ca om sărac, ca „proletar”. Înscriș în partid, vătășelul nu știa să scrie, nici să citească, dar „făcea agitație și certa pe toată lumea, și cînd bătea el cu bățul în poarta cuiva însemna că nu e de bine.”¹⁷

Aluzia la condiția membrului de partid înscriș în speranța profitului material și nu din convingeri ideologice este des întîlnită în acest roman. Atmosfera de teroare din primăriile sătești se prelungea și peste noapte, deseori cei suspectați de nesupunere fiind reținuți ca într-un arest preventiv, cum a fost cazul lui Năiță Lucean: „ofițerii dormeau lîngă arme în primărie, Craina, președintele, dormea și el în primărie [...] numai Năiță nu mai ieșise...”¹⁸ Recrutarea activiștilor de partid sau ai angajaților Securității deseori devenea prilej de ironie. Turbatu, tatăl tînărului

¹⁰Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 8.

¹¹Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 12.

¹²Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 26.

¹³Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 28.

¹⁴Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 31.

¹⁵Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 36.

¹⁶Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 33.

¹⁷Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 12.

¹⁸Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 13.

locotenent de la Securitate, avea zece copii și când era cu chef, recunoștea lovindu-se „cu mâinile amîndouă peste tîmple, bine că mă cunosc copiii pe mine, că eu pe ei nu-i mai cunosc!”¹⁹

Maiorul de la Securitate, anchetatorul lui Năiță Lucean, este și el ironizat pentru convingerile lui că puterea politică îi conferă siguranță în toate demersurile lui profesionale: „noi nu trebuie să ne grăbim, noi suntem la putere și suntem calmi.”²⁰ Interogat și de un ofițer tînăr, Năiță Lucean mărturisește că singura politică făcută de el a fost *războiul*, ca mai ales toți țărani. Fratele lui și înaintașii lui și-au dat viața pentru libertate, tatăl a murit pe frontul de la Mărășești, iar bunicul în războiul cu turcii. Anchetatorul nu este sensibilizat de jertfa bărbaților din această familie, luptători pe front, continuînd să-l numească „dușmanul de clasă” deoarece nu declara că are pușcă. Expresia folosită de activiștii de partid la adresa oricărui sătean suspectat că nu se conformează celor stabilite prin politica vremii se banalizează prin prezența unor situații pline de ironie cu nuanțe de sarcasm. Astfel personajul Trică, fost argat la animalele învățătorului, acum se considera „funcționar” îngrijind taurul comunei cu care „discuta” în spiritul ideologiei de partid: „Hai, băiete – zicea el –, că azi avem treabă, nu mai putem sta degeaba ca ieri și să mîncăm lucerna statului de pomană, că ai văzut cum pleacă vacile de la tine, cu coada pe sus de nu le mai poate opri nimeni, că tu stai ca boul și nu te uiți la ele și ne batjocorește o comună întregă.”²¹ Orice conversație incomodă pentru Trică era întreruptă cu replica: „nu discut cu dușmanul de clasă” devenit motiv de haz pentru mulți săteni.

Ceasul, accesoriul simbol al omului civilizată, devine prilej de ironie pentru săteni, vizînd persoanele care ignoră punctualitatea: „am văzut oameni și cu două ceasuri pe mînă și se țineau de niște drăcii...”²²

Preotul paroh Sofronie deseori devenea subiect în poveștile sătenilor ironizat pentru modul în care îndeplinea activitățile religioase. Departate de a fi un exemplu pentru săteni, de multe ori dădea prilej de a fi criticate defectele sale, cele mai izbitoare fiind lăcomia și beția. Chemat la înmormîntarea unui cîntăreț bisericesc din Sacoț, un sat izolat, în care se ajungea cu greutate, preotul se comportă mult sub așteptările credincioșilor. Sosește călare pe o iapă vînată de slabă, împreună cu Simion Popescu, amîndoi cu picioarele atîrnate pe jos. În ciuda faptului că au întîrziat foarte mult, amîndoi erau afumați încît sătenii i-au ajutat să coboare. Deoarece drumul spre cimitir era doar pe la soare, preotul înmuiat de băutură și căldură nu mai rezistă și cere ca cei apropiați mortului să-l mai bocească pe cel răposat, timp în care el să se odihnească puțin la umbră „pînă mai trece năduful ăsta, că slujba e lungă, și mortul are răbdare să aștepte, n-are unde se grăbi.”²³ Preotul și Simion Popescu au adormit așa de adînc, încît, de sforăitul lor, nu se mai auzeau nici bocitoarele. Familia celui decedat a fost nevoită să plătească un bătrîn pentru a priveghea mortul toată noaptea, urmînd ca înmormîntarea să fie continuată ziua următoare de alt preot. Fără convingeri creștine, preotul amînă sau evită serviciul religios în multe împrejurări, fiind interesat de cîștigul ce îl poate obține de la credincioși, asemeni episcopului Jacques de Châtelier, cunoscut de credincioși „ca un om foarte iubitor de strălucire, hrăpăreț, mai lumesc decît se cuvine pentru starea sa”²⁴ și episcopului Denys de Moulins. Același preot Sofronie

¹⁹Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 21.

²⁰Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 40.

²¹Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 48.

²²Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 33.

²³Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 20.

²⁴Johan Huizinga, *Amurgul Evului Medi: studiu despre formele de viață și de gândire din secolele al XIV-lea și al XV-lea în Franța și în Țările de Jos*, Traducere din olandeză de H. R. Radian, București, Editura Humanitas, 2002, p. 34. Amîndoi episcopii au refuzat desfășurarea serviciului religios timp de câteva săptămîni pe motiv că nu au putut obține anumite sume de bani de la niște credincioși.

participă cu multă întârziere la pomana oferită de familia lui Pătru cel Scurt, dar în locul rugăciunilor pentru dezlegarea mesei de pomană, părintele afumat de băutură, intonează Troparul Botezului Domnului Iisus Hristos, iar în loc de cădelniță ține în mână paharul, prilej de a fi din nou ironizat de săteni deoarece ei erau nevoiți să șoptească părintelui rugăciunile adecvate momentului: „Părinte, se apropie Culiță de el, – nu e de pomenire, e praznic.”²⁵ În acest roman multe dintre replicile și acțiunile preotului precum și ale sătenilor se înscriu într-un lamentabil proces de desacralizare a lumii rurale, „țărani săi [n.n. romanului] sunt cu totul lipsiți de credință și scoși în afara tradiției.”²⁶

Ofițerii Securității sunt descriși în linii negative, criticați pentru comportamentul brutal, dar mai ales pentru lipsa de pregătire intelectuală, demascată în primul rînd prin limbaj și prin atitudinea jignitoare, dusă pînă la cinism și cruzime, față de cei interogați. Pătru cel Scurt a constatat cu simplitate: „ăștia de la Securitate numai din gradați sunt făcuți, n-au și ei un sergent, un plutonier, ceva mai mic, toți s-au făcut ofițeri, dintr-odată, ca al lui Turbatu, de la oale, direct la gradați.”²⁷ Năiță Lucean îl completează pe finul său aducîndu-și aminte de bătaia primită de la un tînăr securist pentru că a refuzat să predea arma folosită pentru vînătoare: „Păi, altfel ar trebui să-i ține prin școli pînă să ajungă ei ofițeri și n-avea timp, că sunt grăbiți, și școlile mai costă. Pînă să faci dintr-unu ca Turbatu om cu școală îți trebuie ani de zile și ei se grăbesc, n-ai văzut? [...] Întîi îi face ofițeri și pe urmă care trebuie și se vede că e ceva de capul lui, îi mai dă și la școală, fiindcă acuma n-ai văzut, ce le trebuie lor e să știe nițică bătaie, nu e cazul de școală multă. Fac cu ei două trei săptămîni, hai o lună acolo, o școală de bătaie și le pune galonul pe umăr, restul se descurcă cu ce mai știu dupe-acasă.”²⁸

Țărani din romanul lui Dinu Săraru au multe elemente comune cu cei din romanul *Moromeții* semnat de Marin Preda. Chiar personajul principal, Năiță Lucean, se remarcă prin voința de a rezista în fața schimbărilor vremii, avînd cîteva trăsături comune cu Ilie Moromete, deși „mai puțin complex, dar semănînd în felul de a reacționa în situații dificile, de a se apăra prin disimulare, de a vorbi în doi peri, de a-și lua interlocutorul, cu subtilitate, peste picior, de a mima inocența.”²⁹ O secvență ilustrativă este cea în care Năiță Lucean taie scara cînd urma să coboare cei de la primărie veniți în control după porumb. Nu sunt scutiți de ironie nici oamenii simpli, criticați pentru aspectele negative, fizice sau morale. Gheorghe Oțat cu nevasta, cînd sunt băuți, se bat ca la Cornu Caprei, cu furca, cu coada hîrlețului, cu reteveiu, cum apucă. Iar Veta lui Haralambie, dacă ar fi bătut-o bărbatul ei ca securiștii „ar fi spus, amărîta de ea, tot satul cu care s-a iubit; așa a murit omul împăcat sufletește și ea cîntă în strană și spune Crezul în mijlocul bisericii de zici că e copil mic.”³⁰

Chiar și cei care au luptat pe front sunt ironizați dacă s-a aflat adevărul despre faptele lor, cum este cazul lui Gogu, cel care primise misiunea de a mîna caii unei căruțe. Într-o noapte, la trecerea peste Tisa, Gogu a adormit cu hățurile cailor în mînă, iar spre ziuă a căzut din căruță.

²⁵Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 198.

²⁶Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, vol. IV, literele R/ Z, București, Editura Albatros, 2002, p. 177.

²⁷Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 176.

²⁸Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 177.

²⁸Eugen Simion (coordonator), *Dicționar General al Literaturii Române*, vol. VI, literele S/T, București, Editura Univers, 2008, p. 85.

³⁰Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 177.

Rătăcit de căruța lui, Gogu s-a întors pe drumul pe care venise și după multe săptămîni a sosit acasă, „terminase războiul-naintea tuturor și fusese trimis cioban la niște oi șterpe. Nu se interesa nimeni de el, nu fusese dat dezertor, nimic, dar în controalele armatei rămăsese și cînd fuseseră decorați veteranii, îl chemaseră și pe el.”³¹

b) Ironia – factor generator de contrast

Supărat că ar putea să ajungă după moarte în același loc cu Veta, „care înfuleca pe nerăsuflăte ca proasta de se și mira unde dracu’ bagă ea atîta varză”³², cîntărețul bisericesc, Simion Popescu, răspunde femeii cu subtilitate: „Cred că te duci singură, Veto – zise el –, pe mine să nu contezi. Ia uită-te, domnule, vine omul la masă ca la petrecere, și mătrăcuca dracului îmi face ea mie socoteala cînd mă duc eu și cu cine mă duc...”

Simion Popescu uită că a venit la pomană, nu la petrecere, după cum a uitat că înainte era la biserică și în timpul slujbei de hram a intonat și cîntecul lui preferat: *Foaie verde de dudău/ Mă suii într-un podeu/ Să vorbesc cu Dumnezeu* spre disperarea părintelui. Acesta a ieșit din altar pentru a-l avertiza cu un semn al mîinii și a rostit, cam neputicios, spre celălalt cîntăreț bisericesc un avertisment, în speranța că va pricepe cel vizat de critică: „Să-i spui la nenea Simion că decît să mai vie beat la slujbă, mai bine să nu mai vie...”³³ Dar patima băuturii nu-l cuprinse numai pe cîntărețul bisericesc, ci chiar părintele alunecase, din păcate, spre acest viciu.

Părintele Sofronie este surprins cu gîndurile de nemulțumire față de parohia și credincioșii pe care îi păstorește, deși asculta îndemnul spre o viață creștină tocmai la o întîlnire preotească. În timp ce participa la ședința condusă de protopop, despre care avea senzația că durează o veșnicie, părintele găsește moment prielnic de mîhnire profesională: „ce parohie nenorocită nimerise el la Cornu Caprei cu niște necredincioși ai dracului cum nu se mai puteau vedea alții, nici la biserică nu se omorau, nici cu colivele nu se înghesuiau și nici de murit nu prea mureau, numai răutatea și păcatele îi mai țineau.” Grija preotului pentru prosperitatea materială îl îndepărtează de menirea spirituală în mijlocul comunității creștine.

Pătru cel Scurt devine un simbol al omului de la țară, fără experiența de a depăși cu vigilență situațiile ivite, uitînd chiar și elementarele norme de conduită. Pătrunde în sala de ședință de la protopopiat și surprins de spontaneitatea întîmplării cu ochelarii maicii starețe se așază exact la masa prezidiului, unde se afla un loc liber, lîngă protopop, „pusese coatele pe masă și mai stătea și cu pălăria pe cap”³⁴. Întrebat cu un ton răstit al cui este, Pătru cel Scurt mărturisi numele duhovnicului de care aparține, producînd stupoare în rîndul preoților cu gîndul lor malițios în graba de a eticheta o persoană străină, preocupați doar de înfățișarea acestuia își pregătesc o formală compătimire „uitîndu-se la capul lui rotund ca o bilă și la mustăcioara neagră înflorită sub nas, i se păru foarte caraghios: Doamne ce copil urît mai are și părintele Sofronie!”³⁵

Surprins de atitudinea umiltoare a părintelui Sofronie cînd a fost întrebat de preoții prezenți la ședință dacă este fiul lui, Pătru cel Scurt înțelege din gestul părintelui de a se scutura ca de ceva ce te incomodează o repulsie față de prezența acestuia. Chiar din bucuria cu care maica stareță l-a numit *oiță* (enoriaș), dar pactizînd în același timp cu părintele că acest tînăr nu ar fi o mîndrie pentru familia unui preot, Pătru cel Scurt își amplifică supărarea, pregătind părintelui un răspuns plin de sarcasm, pe măsura insultei primite, refuzînd să împlinească misiunea încredințată:

³¹Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 192.

³²Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 187.

³³Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 186.

³⁴Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 189.

³⁵Dinu Săraru, *op.cit.*, p. 189.

„Atunci să faci dumneata, părinte, pe măgaru’ și să-ți duci singur acasă samarul cu făina de porumb, că oița nu mai poate.”³⁶

Fizicul lui Pătru cel Scurt devine deseori prilej de ironie atât pentru prietenul lui, Năiță Lucean, cât și pentru ceilalți săteni: „scund și bondoc”, mersul lui stârnea de asemenea aluzii deoarece avea pasul scurt și parcă „se rostogolea ca un arici”, iar vorbirea lui se diferenția prin „glasul său pițigăiat-răgușit.” Alteori, îmbrăcat într-o haină militară părea o fantomă deoarece mantaua „nu fusese a lui, se vedea bine, căci era mai lungă decât ar trebui, iar el nu o scurtase, îi păruse rău să bage foarfecele în ea, și mergea cu ea ca și când ar fi îmbrăcat într-un anteriu, măturînd cu poalele drumul, iar poalele se cam zdrențuiseră, și el cum era scurt părea și mai scurt scufundat în acel sac militar cu epoleții atîrnîndu-i pe umeri, căci nasturii lor se pierduseră de mult.”³⁷ Fiind mereu prezent în apropierea prietenului său, parcă revedem imaginea lui Don Quijote - „simbol al idealismului exaltat, pus în slujba iubirii omului – ecou al platonismului renescentist – dar lipsit de perceperea realității”³⁸ însoțit de Sancho Panza „întruchipare a bunului simț comun, vitregit însă de o perspectivă mai adîncă a cunoașterii.”³⁹ Dar atât în romanul suport cât și în opera lui Cervantes lumea „este îngrădită în terestru, acțiunile eroice fiind lipsite de miraculos”⁴⁰ În realitate Pătru cel Scurt a fost prietenul devotat, omul cu care se putea ajuta necondiționat în orice moment Năiță Lucean, discret și modest, acceptînd fără supărare toate glumele făcute pe seama lui, devotat pînă la sacrificiu prieteniei cu acest consătean, recunoscător pentru nenumăratele situații în care soarta i-a surprins împreună înfruntînd încercările vieții.

Pătru cel Scurt a ajuns la ședința de la protopopiat din întîmplare, ducea un sac de porumb părintelui paroh Sofronie, care-l rugase să-l ajute. Pătruns în sala de ședință este martor unei scene de dojană adresată preoților suspectați că ar fi ascuns ochelarii unei maici de la mănăstire. Cuvintele rostite de protopop se desprind de canoanele bisericești incluzînd cuvinte de lumească ocară, fiind ironizat protopopul prin intermediul limbajului: „Se poate, sfinți părinți, să ne facem dracului de rîs să vie miliția cu cîinele, Doamne ferește, să se ducă vestea de sfînta noastră protoierie, dați ochelarii preacucernicei, că nu vede muierea neam și i-a avut în ședință, se poate să pățim noi rușinea asta? Lasă, preacucernico, nu blestema – se întoarse protopopul spre stareță, care mărunțea din buze iute și începuse să facă și din mîină semnul mătaniei, lasă nu blestemați, c-a făcut careva o glumă și vi-i dă, nu cumva dumneata părinte Sofronie, care, cum ți-e obiceiul, te ții de drăcii, hai, nu e cu supărare, e omenească gluma, hai.”⁴¹ Maica stareță, cu fața înlăcrimată, este surprinsă cu ironie în situația de a avea ochelarii legați cu un șnur de gît, doar „că-i alunecaseră pe sub anteriu.”⁴²

Unele personaje apar cu trăsături caricaturale, rolul lor în discursul narativ fiind complementar. Un astfel de exemplu este soacra lui Pătru cel Scurt, creionată cu defectul limbuției în contrast cu soțul ei care deseori părea mut, tăcea și fuma, iar soția lui „rea de gură, toca repede ca o meliță pe uscat.”⁴³

c) Ironia marcă a subiectivității auctoriale:

³⁶Dinu Săraru, *op. cit.* p. 190.

³⁷Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 57.

³⁸Gabriela Dantiș (coordonator), *Scritori străini*. Mic dicționar, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 113.

³⁹*Ibidem*.

⁴⁰Eugen Todoran, *Ion Creangă între umoriștii lumii* în volumul Eugen Todoran, Ștefan Munteanu, Ionel Stan, *Mihai Eminescu, Ion Creangă. Studii*, Timișoara, 1965, pp. 301-302.

⁴¹Dinu Săraru, *op.cit.*, p. 188.

⁴²Dinu Săraru, *op.cit.*, p.189.

⁴³Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 181.

Vătăjelul Ion de la primărie, un bătrîn cam surd, era poreclit Ciclop, „avea un ochi cu albeață, și cînd se uita la cineva, se uita într-o parte ca o gîscă speriată că vine uliul”⁴⁴ avea o soție descrisă în aceeași notă caricaturală: „o femeie scorojită, ca o roșcovă, subțire și neagră, și rea, care de fiecare dată cînd îl prindea băut îl bătea cu o mătură de mesteacăn și îl jelea tot ea, de parcă ar fi murit”⁴⁵

Tot în tentă ironică este caracterizat sumar un bătrîn de peste Măgura, rămas pînă la sfîrșitul slujbei în biserică în speranța că va fi și el invitat la o masă de pomenire a celor morți: „Vorbea cu același glas pițigăiat și murea la fel de rîs din orice, deși era limpede că mare lucru nu auzea el din ce se vorbea, fiind surd și nițeluș cam năuc.”⁴⁶

Numele personajelor adesea au o nuanță ironică. Ciclop avea o afecțiune la ochi și nu mai vedea bine. Prim-secretarul, numit Dumitru Dumitru, avea „nume de om sărac, neapărat, fiindcă dascăl ar fi fost ceva de capul lui taică-său era imposibil să nu-i pună și lui un nume mai ca lumea, să poți să-l deosebești.”⁴⁷ Cîrciumarul de la „Mat” era poreclit Difuzor, indiferent de subiectul abordat cu clienții, el vorbea foarte tare „cu glasul lui mare și puternic de parcă ar fi vorbit din fundul unei butii cu prune”⁴⁸, aluzie la profesia lui de comerciant de țuică în special. Alexandru lui Gore înjura toată ziua fără să precizeze numele celui apostrofat, excepție făcînd doar cu președintele Craina, pe motiv că nu îl cunoaște, că nu este din sat: „Eu nu înjur numai pe cine cunosc. Însă dacă se duce în sat la el, trebuie să îl înjure și pe el cineva, așa că eu nu iau dreptul altuia.”⁴⁹ Țăranul preocupat să producă și să comercializeze țuică a fost poreclit Terteci și toți se amuzau de pățania lui cînd i-a mîncat calul nasul la botezul nepoatei sale, ironizat că a fost pedepsit pentru că profita de pe seama sătenilor afectați de viciul beției. A fost salvat de la moarte de Pătru cel Scurt: „eu l-am scăpat din gura calului, că dacă nu eram eu îl mîncă de tot și el nici nu băga de seamă, rămînea de umbla fără cap.”⁵⁰ Mai rar, sunt prezentate și în acest roman acțiuni burlești care ne amintesc de personajele lui François Rabelais, spre exemplu Epistemon, rămas fără cap.⁵¹ Poveștile celor întorși de pe front includ și astfel de scene hiperbolizate, primind nuanțe de ironie sarcastică. Relatarea lui Năiță Lucean despre băiatul lui Spumă din Culpene dă fiori prin grozăvia întâmplării. În timpul unui atac i-a fost retezat capul „și eu dau să mă uit la el și nu mai avea cap, însă mergea înainte [...] și eu dau să zic «Mă, Spumă, unde te duci tu, mă, fără cap?»”⁵²

Prezentarea aluzivă a personajului Mucălău, asemeni bătrînului din Sacoț sau a lui Pătru cel Scurt, pune în valoare, prin intermediul ironiei, grotescul înfățișării, stîrnind curiozitate prin diformitățile fizice și insistîndu-se pe aspectul jalnic al hainelor: „Mucălău își vîrîse mîinile în buzunarele pantalonilor de dimie croiți rusește strînși bine pe pulpe și cu turul pantalonilor atîrnînd pînă la genunchi. Își rășchirase picioarele strîmbe și scurte ca să pară mai înalt și mai

⁴⁴Dinu Săraru, *op.cit.*, p. 12.

⁴⁵*Ibidem.*

⁴⁶Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 187.

⁴⁷ Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 47.

⁴⁸ Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 49.

⁴⁹Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 49.

⁵⁰ Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 56.

⁵¹François Rabelais, *Gargantua & Pantagruel*, povestite pentru copii de Ileana și Romulus Vulpescu, ilustrate de Val Munteanu, ediția a II-a, București, Editura Ion Creangă, 1989, pp. 162-164: O așchie dintr-o piatră de gresie cu care era înarmat Papămaț i-a tăiat gâtul lui Epistemon. Panurge, prietenul lui Pantagruel, ajutat de Eustene și Carpalim, îl readuc la viață, lipindu-i capul de trup. „Deodată Epistemon deschise ochii, începu să răsufle, apoi să caște și să strănute.”

⁵²Dinu Săraru, *Postfața de ieri și de azi a poveștii* în *op. cit.*, p. 273.

bine înfipt în situație, însă era un om scund și butucănos, cu un cap mic ascuns sub o căciulă căzăcească, teșită și cu fundul albastru imoșat și aproape înnegrit de atîta purtat.”⁵³

Din secvențele acestui roman se pot identifica situații în care personajele pot deveni pe rînd: locutor, auditoriul, victimă conștientă a ironiei, pseudo-victimă insensibilă la ironie.⁵⁴ Cele mai frecvente situații sunt cele în care ironia este adresată unui al treilea, fără să își dea seama, ceea ce produce un surplus de plăcere auditoriului. Cele mai restrînse ca număr sunt situațiile de autoironie.

Personajele acestui roman se situează, sub aspectul ironiei, uneori, în raport de solidaritate, aflîndu-se într-o comuniune de sentimente și de cunoștințe, cum este situația celor doi prieteni, Năiță Lucean și Pătru cel Scurt, marcă a rîsului împărtășit, fiind prezent criteriul complicității. Alteori se crează un raport de rivalitate, în această situație prin ironie se exclude, ridiculizînd anumiți indivizi ai unui grup, specific criteriului provocării. În această situație pot fi amintite cîteva personaje: ofițerii, angajații de la primărie, preotul, cîntărețul. Ironia primește valențe peiorative, cu nuanțe batjocoritoare și este asociată și în acest roman cu alte forme ale comicului obținîndu-se rîsul *disprețuitor* (Năiță Lucean fiind deseori actant) și *micul surîs de recunoștință* (Pătru cel Scurt este personajul mai frecvent îngăduitor).

BIBLIOGRAPHY

1. CIORAN, Emil, *Pe culmile disperării*, București, Editura Humanitas, 2008.
2. DANTIȘ, Gabriela (coordonator), *Scriitori străini*. Mic dicționar, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
3. DEFAYS, Jean-Marc, *Comicul: principii, procedee, desfășurare*, Iași, Institutul European pentru Cooperare Culturală, 2010.
4. HUIZINGA, Johan, *Amurgul Evului Medi: studiu despre formele de viață și de gîndire din secolele al XIV-lea și al XV-lea în Franța și în Țările de Jos*, Traducere din olandeză de H. R. Radian, București, Editura Humanitas, 2002.
5. PALEOLOGU, Alexandru, *Simțul practic*, Ediția a II-a, București, Cartea Românească, 2007.
6. PLETT, Heinrich F., *Știința textului și analiza de text. Semiotică, lingvistică, retorică*, În românește de Speranța Stănescu, București, Editura Univers, 1983.
7. RABELAIS, *Gargantua & Pantagruel*, povestite pentru copii de Ileana și Romulus Vulpescu, ilustrate de Val Munteanu, ediția a II-a, București, Editura Ion Creangă, 1989.
8. SĂRARU, Dinu, *Niște țărani*, București, Editura Adevărul Holding, 2010.
9. SCRIBAN, Augustin, *Dicționarul limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple, citații, arhaisme, neologisme, provincialisme)*, Ediție anastatică îngrijită și prefațată de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I. O., 2013.
10. SIMION, Eugen (coordonator), *Dicționar General al Literaturii Române*, vol. VI, literele S/T, București, Editura Univers, 2008.
11. STAROBINSKI, Jean, *Melancolie, nostalgie, ironie*, Traducere de Angela Martin, Selecția textelor și prefață de Mircea Martin, București, Editura Meridiane, 1993.

⁵³Dinu Săraru, *op. cit.*, p. 246.

⁵⁴Vezi Jean-Marc Defays, *Comicul: principii, procedee, desfășurare*, Iași, Institutul European pentru Cooperare Culturală, 2010, pp.86-87.

12. TODORAN, Eugen; MUNTEAN, Ștefan; STAN, Ionel, *Mihai Eminescu, Ion Creangă. Studii*, Timișoara, 1965.
13. ZACIU, Mircea; PAPAHAĞI, Marian; SASU, Aurel (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români*, vol. IV, literele R/ Z, București, Editura Albatros, 2002.
14. *** *Dicționar de estetică generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1972.

ⁱRuxandra Cesereanu, „L’alchimie scripturale chez Andrei Codrescu”. *Synergies*. Roumanie. No. 5, 2010, pp. 51-61.

ⁱⁱCorin Braga, *De la arhetip la anarhetip*, Iași, Polirom, 2006, pp. 249-250.

ⁱⁱⁱOana Strugaru, *Exilul camodde existență. Andrei Codrescu în spațiul textual al dezrădăcinării*, București, Editura MLR, 2013.

^{iv}Cristina Vănoagă Pop, “The E-researcher” în *Caietele Echinoc*, Jun 2011, vol. 20, pp. 131-136.

^vKirby Olson, *Andrei Codrescu and the Myth of America*, McFarland and Co., 2005.

^{vi}Mihaela Moscaliuc, *Translating Eastern European Identities Into the American National Narrative (Traducerea identităților europene în narațiunea americană națională)*, Ph.D. Dissertation University of Maryland, 2006.

^{vii}Alexander Gelley, *Sighting the Scene. Representation and the Specular Model in Hawthorne’s Wakefield în Narrative Crossings. Theory and Pragmatics of Prose Fiction*, John Hopkins UP. 1986.

^{viii}James Phelan, *Living to Tell About It. A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca: Cornell UP. 2005.

^{ix}James Phelan, « «Quelqu’un raconte à quelqu’un d’autre» : une approche rhétorique de la communication narrative », în *Introduction à la narratologie postclassique: Les nouvelles directions de la recherche sur le récit*, editat de Sylvie Patron, Presses universitaires du Septentrion, 2018, pag. 63.

^xJames Phelan utilizează termenul de heterodiegeză: narațiune în afara personajelor, narațiune în care naratorul există la un nivel diferit de existență față de personaje.

^{xi}Nicola Nixon, ”Making Monsters, or Serializing Killers” în *American Gothic: New Interventions in a National Narrative*, ed. Robert K. Martin and Eric Savoy, Iowa City: University of Iowa Press, 1998, pp. 221-222.

^{xii}Andrei Codrescu, *Miracol și catastrofă. Dialoguri cu Robert Lazu*, Arad, Editura Hartmann, 2005.

^{xiii}James Phelan, op. cit., pag. 234: ”Miracles happen all the time. In fact, they never not happen. To be even half awake is to know that what happens to you could not have happened if only the law of averages was operating, or if Chaos was purely chaotic. This world is ruled by Chaos and Eros, two entities that are not arbitrary. On the contrary, they are blindingly, powerfully sensical, symmetrical, magnetic, besotted with forms, rife and improbable but inevitable, drenched in glorious necessity.”

Bibliografie:

Braga, Corin, *De la arhetip la anarhetip*, Iași, Polirom, 2006.

Caillois, Roger, *În inima fantasticului*, traducere de Iulia Soare, București, Meridiane, 1971.

Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, traducere de Virgil Stanciu, Iași, Polirom, 2003.

Cesereanu, Ruxandra, „L’alchimie scripturale chez Andrei Codrescu”. *Synergies*. Roumanie. No.5, 2010, pp. 51-61.

Cesereanu, Ruxandra, "Andrei Codrescu – An Anarchetypal Writer" în *Caietele Echinoc* vol. 30, 2016, pp. 175-187.

Codrescu, Andrei, *Contesa sîngeroasă*, Iași, Polirom, 1995.

Codrescu, Andrei, *Mesi@*, Iași, Polirom, 1999.

Codrescu, Andrei, *Casanova în Boemia*, Iași, Polirom, 2005.

Codrescu, Andrei, *Miracol și catastrofă. Dialoguri cu Robert Lazu*, Arad, Editura Hartmann, 2005.

Codrescu, Andrei, *Wakefield*, Iași, Polirom, 2006.

Eco, Umberto, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Constanța, Editura Pontica, 2006.

Eco, Umberto, *Limiteleinterpretării*, Iași, Polirom, 2007.

Frye Northrop, *Anatomia criticii*, Traducere de Domnica Sterian și Mihai Spărișu.

Prefață de Vera Călin Moscaliuc, București: Ed. Univers, 1972.

Gelley, Alexander, *Sighting the Scene. Representation and the Specular Model in Hawthorne's Wakefield în Narrative Crossings. Theory and Pragmatics of Prose Fiction*, John Hopkins UP. 1986.

Iser, Wolfgang, *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1978.

Moscaliuc, Mihaela, *Translating Eastern European Identities Into the American National Narrative*, Ph.D. Dissertation University of Maryland, 2006.

Nixon, Nicola, "Making Monsters, or Serializing Killers" în *American Gothic: New Interventions in a National Narrative*, ed. Robert K. Martin and Eric Savoy, Iowa City: University of Iowa Press, 1998.

Olson, Kirby, *Andrei Codrescu and the Myth of America*, McFarland and Co., 2005.

Phelan, James, *Living to Tell About It. A Rhetoric and Ethics of Character Narration*, Ithaca: Cornell UP, 2005.

Phelan, James, "«Quelqu'un raconte à quelqu'un d'autre» : une approche rhétorique de la communication narrative", în *Introduction à la narratologie postclassique: Les nouvelles*

directions de la recherche sur le récit, editat de Sylvie Patron, Presses universitaires du Septentrion, 2018, pp. 47-68.

Strugaru, Oana, *Exilul ca mod de existență. Andrei Codrescu în spațiul textual al deșrădăcinării*, București, Editura MLR, 2013.